

Г. Є. Петрова, кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки
Університету митної справи та фінансів

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ КРАЇН СХІДНОЇ ТА ЦЕНТРАЛЬНОЇ ЄВРОПИ ТА УКРАЇНИ

Розглянуто особливості зовнішньоекономічних відносин України та країн Східної і Центральної Європи, зокрема у сфері торгівлі товарами та послугами.

Ключові слова: країни СЦЄ; експорт; імпорт; торгівля товарами та послугами; інвестиції.

The article is devoted to foreign trade Ukraine and European countries new members of European Union. In article is determined dynamic of goods, services export and import. Infestations is also determined. The article is based on data of state statistic.

Key words: countries of ECE; export; import; trade of goods and service; investments.

Постановка проблеми. На ЄС припадає майже третина зовнішньої торгівлі України. У 2013 р. бізнес експортував у країни ЄС продукції на 13,8 млрд євро. Виходячи з обсягів експорту, його структури та розмірів мита, потенційна економія українських виробників від втілення автономного преференційного торговельного режиму становив майже 487 млн євро.

Додаткові експортні можливості важливі для України в умовах економічного спаду та зниження внутрішнього споживання. При цьому спад експорту в Росію частково було компенсовано за рахунок його зростання в усі країни – споживачі української продукції в ЄС. Зокрема експорт у Португалію збільшився на 67,8 %, Великобританію – на 25,5 %, Польщу – на 19,7 %.

Для споживачів вільна торгівля з ЄС буде означати таке:

- зниження цін завдяки доступу до більш широкого ринку продукції й більшої конкуренції виробників і продавців;
- безпечна продукція на внутрішньому ринку як результат якісних змін українського законодавства;
- створення нових робочих місць завдяки покращанню інвестиційного клімату в Україні – як результат створення сприятливого регулятивного середовища;
- підвищення рівня соціальної захищеності.

Переваги для українського бізнесу полягають у:

- безмитному доступі до великих ринків для більшості українських продуктів, що створює великі можливості для експорту;
- покращанні доступу на ринки третіх країн через гармонізацію українського законодавства та переході на визнані у світі стандарти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми європейської інтеграції були досліджені вченими Національного інституту стратегічних та соціальних досліджень. Проблема досліджується на основі даних Державного комітету статистики.

© Г. Є. Петрова, 2015

Мета статті – встановлення стану економічних відносин України з країнами Східної та Центральної Європи.

Виклад основного матеріалу. Після приєднання до Європейського Союзу перед країнами СЦЄ постала проблема вибору об'єднуючих пріоритетів, одним із яких було визначено зміцнення стабільності в регіоні, зокрема, шляхом налагодження співробітництва з сусідніми країнами, у тому числі з країнами колишнього соціалістичного табору.

Україна веде торгівлю з усіма країнами Європейського Союзу. Головні показники торгівлі наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Головні показники торгівлі товарами України та ЄС

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Сальдо млн дол. США	-1958,5	-4106,7	-8302,3	-10738,9	-5993,4	-6049,3	-7782,1	-9075,1	-10287,0	-4066,22
Темпи зростання експорту	0,92	1,18	1,15	1,30	0,52	1,37	1,37	0,95	0,98	1,01
Темпи зростання імпорту	1,27	1,32	1,37	1,29	0,53	1,24	1,34	1,01	1,03	1,28

Під час аналізу показників табл. 1 звертаємо увагу на таке:

1. Україна в цілому має негативне сальдо у сфері торгівлі. Причому це негативне сальдо має тенденцію до постійного збільшення, крім 2009 р.

2. Найбільш негативне сальдо спостерігалось у 2008 та 2013 рр.

3. Спостерігається перманентне збільшення темпів зростання експорту та імпорту, крім 2008, 2012 та 2013 рр. Це може пояснюватися проблемами світової економічної кризи 2008–2009 рр. і погіршенням умов господарювання у 2013 р.

Сальдо торгівлі України та ЄС у географічному розрізі подано у табл. 2.

Таблиця 2

Сальдо торгівлі України та країн ЄС, млн дол.

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	434,3	465,4	1089,0	1082,0	243,7	232,6	485,8	280,2	290,3	312,24
Естонія	22,5	32,2	65,2	-3,7	-57,8	-17,1	45,53	157,5	-228,8	-4,94
Кіпр	212,2	240,3	155,1	4447,4	81,7	84,9	30,5	88,5	191,2	233,43
Латвія	246,9	195,5	140,0	167,4	167,9	92,1	122,9	199,1	78,4	136,5
Литва	9,3	-19,1	-17,1	-191,6	-216,8	-373,1	-5,7	-632,9	-641,8	-670,06
Мальта	14,8	3,4	31,6	50,7	23,7	36,2	103,6	-10,8	-4,6	-9,3
Польща	-395,5	-764,7	-1283,6	-1942,0	-962,3	-1001,6	-389,4	-991,0	-1526,4	-426,17
Румунія	27,7	179,7	-150,3	-500,3	-168,6	23,6	-175,0	-375,1	-339,0	-263,62
Словаччина	203,7	166,8	121,7	167,7	127,7	125,6	239,0	84,9	88,8	243,20
Словенія	-92,5	-266,6	-502,8	-204,5	-1743,3	-201,0	-244,1	-240,7	-274,6	-187,59
Угорщина	41,1	143,9	-5,8	84,4	51,9	-354,5	14,0	350,7	1156,4	45,93
Чехія	-217,1	-483,5	-725,6	-705,2	-281,5	-121,7	-330,8	-539,7	-175,7	84,68
Хорватія	-	-	-	-	-	-	-	-	7,4	84,68

Аналізуючи зовнішньоторговельне сальдо в розрізі країн, можна поділити країни на три умовні групи, а саме:

– перша група – країни, з якими Україна має постійне позитивне сальдо. До цієї групи належить: Болгарія, Кіпр, Латвія, Мальта (крім 2010, 2011 рр.), Словаччина, Угорщина (крім 2007 та 2010 рр.);

– друга група – країни, з якими Україна у різні роки має позитивне або негативне сальдо – це Естонія;

– третя група – країни, з якими Україна має постійне негативне сальдо – це всі інші країни. Найбільше негативне сальдо Україна має з Польщею.

Питома вага експорту України в країни ЄС подана у табл. 3.

Таблиця 3

Питома вага експорту України в країни ЄС, %

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	5,30	4,92	3,98	6,10	4,16	3,45	4,20	3,33	3,52	3,23
Естонія	1,22	1,02	1,56	0,95	0,81	0,81	0,83	1,48	0,61	0,48
Кіпр	2,12	2,08	1,25	2,49	1,37	1,34	0,97	0,98	1,56	1,66
Латвія	3,04	2,36	1,85	1,54	1,87	1,38	1,23	1,75	1,08	1,33
Литва	2,04	2,30	2,61	2,38	2,03	2,02	1,76	1,63	1,93	2,12
Мальта	0,14	0,19	0,23	0,29	0,33	0,38	0,66	0,05	0,03	0,01
Польща	9,87	11,12	11,76	12,90	12,71	13,70	15,54	9,63	15,20	15,55
Румунія	4,77	5,17	4,51	3,70	3,36	5,40	5,30	3,22	3,33	3,43
Словаччина	4,96	4,20	4,63	5,02	4,56	4,35	4,76	3,93	4,50	3,94
Словенія	0,31	0,20	0,30	0,15	0,11	0,08	0,06	0,06	0,07	0,09
Угорщина	6,73	7,82	8,87	7,54	7,68	6,58	7,46	8,84	9,30	8,88
Чехія	3,68	2,32	3,08	3,76	6,60	4,86	4,68	4,14	2,52	4,54
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	0,25	0,23

За даними, наведеними у табл. 3, країни можна також умовно поділити на декілька груп:

– перша група – найбільші торговельні партнери з питомою вагою більше 10 %.

До такої групи належить Польща;

– друга група – країни, що мають від 5 % до 10 % (Румунія, Угорщина);

– третя група – країни, що мають від 3 % до 5 % (Болгарія, Чехія);

– четверта група – країни, що мають від 0 % до 3 % (усі інші країни СЦЄ).

Питома вага країн в імпорті в Україну подана у табл. 4.

За даними, наведеними у табл. 4, країни умовно можна поділити на такі групи:

– перша група – найбільші торговельні партнери з питомою вагою більше 10 % (Польща);

– друга група – країни, що мають від 3 % до 5 % (Чехія, Угорщина);

– третя група – це країни, що мають від 0 % до 3 % (усі інші країни СЦЄ).

Таким чином, головним імпортером в Україну є Польща.

Головні показники у торгівлі послугами України та ЄС подано у табл. 5.

Отже, сальдо зовнішньої торгівлі постійно позитивне, крім 2009 р. Це важливо зазначити, особливо порівняно з постійним негативним сальдо послуг. Крім того, темпи зростання імпорту послуг швидші від темпів зростання експорту. Водночас темпи зростання експорту послуг швидші від темпів зростання імпорту.

Сальдо торгівлі послугами України та ЄС у географічному розрізі подано у табл. 6.

Таблиця 4

Питома вага країн ЄС в імпорті в Україну, %

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	0,89	0,80	0,76	0,83	0,98	1,14	1,04	1,07	1,11	1,13
Естонія	0,84	0,83	0,68	0,61	0,66	0,58	0,65	0,58	0,70	0,36
Кіпр	0,03	0,07	0,08	0,23	0,31	0,47	0,55	0,30	0,25	0,23
Латвія	0,53	0,56	0,53	0,39	0,06	0,46	0,38	0,38	0,38	0,42
Литва	1,64	1,83	1,71	2,50	2,66	3,33	3,20	3,48	3,57	4,89
Мальта	0,02	0,12	0,03	0,08	0,05	0,07	0,06	0,07	0,04	0,052
Польща	11,53	13,02	13,14	14,82	14,09	14,60	12,36	13,63	15,06	14,57
Румунія	1,73	2,75	3,50	4,05	3,17	3,57	4,37	3,55	3,31	4,02
Словаччина	2,50	2,36	2,35	2,57	1,98	2,31	2,34	2,24	2,45	2,02
Словенія	1,02	1,80	2,45	0,80	1,20	1,11	0,98	0,95	1,06	0,96
Угорщина	5,31	4,95	5,58	4,44	4,44	6,35	5,15	4,43	5,17	6,94
Чехія	4,87	5,09	5,19	4,76	4,04	3,91	4,58	4,76	3,70	3,26
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	0,13	0,22

Таблиця 5

Головні показники торгівлі послугами України та ЄС

Показники	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2015 р.
Сальдо млн дол. США	467,8	477,5	382,6	229,5	– 21,5	165,2	214,9	142,8	44,5	842,8
Темпи зростання експорту	1,13	1,28	1,31	1,36	0,74	1,05	1,13	1,06	1,11	
Темпи зростання імпорту	1,44	1,38	1,44	1,47	0,79	0,99	1,12	1,08	1,15	

Таблиця 6

Сальдо торгівлі послугами України та країн ЄС, млн дол.

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	21,9	24,6	18,0	16,1	11,6	12,6	17,1	24,8	28,5	17,5
Естонія	4,4	90,0	132,8	175,3	95,4	101,3	140,8	148,4	15,5	68
Кіпр	28,9	43,5	16,3	– 24,2	– 208,1	– 399,2	– 391,4	– 464,4	– 606,6	– 51,4
Латвія	26,8	27,1	24,8	34,2	17,8	– 0,3	15,7	15,8	6,8	66,7
Литва	5,9	9,2	3,7	– 10,2	10,7	20,6	– 1,5	– 0,2	4,2	18,7
Мальта	33,8	39,9	35,5	56,1	101,7	90,8	82,8	87,6	90,8	20,7
Польща	– 14,8	– 16,2	6,4	– 77,9	– 33,4	– 48,2	– 8,3	– 34,0	50,7	54,4
Румунія	4,0	13,1	8,5	– 0,7	– 7,7	10,4	15,2	20,3	41,6	32,1
Словаччина	31,7	4,4	22,2	31,9	31,6	32,4	15,8	10,6	19,4	– 4,9
Словенія	– 0,6	– 1,2	2,4	4,3	3,8	1,9	18,3	16,1	28,3	23,5
Угорщина	78,4	66,5	– 24,6	17,6	23,3	171,6	– 16,8	– 30,9	95,5	33,4
Чехія	3,6	1,4	– 9,6	– 28,0	– 36,2	4,5	– 8,8	3,8	18,7	11,0
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	– 4,9	– 0,7

Аналізуючи зовнішньоторговельне сальдо послуг у розрізі країн, можна умовно поділити країни на три групи:

- перша група – країни, з якими Україна має постійне позитивне сальдо (Болгарія, Греція, Естонія, Мальта, Латвія, Словаччина, Словенія);
- друга група – країни, з якими Україна у різні роки має позитивне та негативне сальдо (Кіпр, Литва, Румунія, Угорщина та Чехія);
- третя група – країни, з якими Україна має постійне негативне сальдо (всі інші країни СЦЄ).

Таким чином, порівнюючи торгівлю послугами з торгівлею товарами України з ЄС, можна зазначити, що торгівля послугами більш перспективна для України, ніж торгівля товарами.

Таблиця 7

Питома вага країн в експорті послуг з України, %

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014
Болгарія	1,82	1,54	1,40	1,20	1,01	0,94	1,05	1,15	1,09	0,98
Естонія	0,73	4,28	4,83	4,66	3,57	3,57	4,60	5,10	1,20	2,54
Кіпр	13,72	14,20	13,63	15,67	15,26	13,13	12,17	11,77	10,00	11,55
Латвія	2,25	1,78	1,58	1,40	1,38	0,99	1,18	1,48	1,59	3,82
Литва	0,71	0,84	1,12	0,83	0,92	1,15	0,77	0,82	0,87	1,15
Мальта	2,00	1,82	1,24	1,43	3,43	2,92	2,30	2,33	2,20	2,74
Польща	3,52	3,55	3,50	3,75	2,76	2,91	3,92	3,70	5,11	5,08
Румунія	0,45	0,80	0,66	0,73	0,47	0,67	0,78	0,79	1,23	1,26
Словаччина	2,78	1,29	1,68	1,74	1,57	1,58	1,36	0,99	1,17	1,03
Словенія	0,11	0,12	0,20	0,23	0,23	0,18	0,61	0,60	0,80	0,72
Угорщина	7,5	5,53	3,44	2,80	2,25	7,02	2,33	2,00	4,27	2,47
Чехія	1,20	1,30	1,30	1,02	1,02	1,35	1,40	1,46	3,24	1,92
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	0,09	0,07

За даними, наведеними у табл. 7, країни умовно можна поділити на такі групи:
– перша група – найбільші торговельні партнери, з питомою вагою більше 10 % (Кіпр);

– друга група – країни, що мають від 3 % до 5 %. (Естонія, Польща, Угорщина);

– третя група – країни, що мають від 0 % до 3 % (усі інші країни СЦЄ).

Отже, головним партнером є Кіпр.

За даними, наведеними у табл. 8, країни умовно поділити на такі групи:

– перша група – найбільші торговельні партнери, з питомою вагою більше 10 % (Кіпр);

- друга група – країни, що мають від 3 % до 5 % (Польща);
- третя група – країни, що мають до 3 % (усі інші країни СЦЄ).

Таблиця 8

Питома вага країн в імпорті послуг з України, %

Країни	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.
Болгарія	0,72	0,96	0,92	0,84	0,62	0,57	0,61	0,53	0,43	0,69
Естонія	0,64	0,40	0,43	0,37	0,41	0,40	0,73	1,27	0,85	1,06
Кіпр	12,47	15,55	15,01	17,24	22,00	27,00	24,46	24,78	24,38	16,27
Латвія	2,11	0,74	0,86	0,58	0,78	1,05	0,80	1,11	1,44	2,72
Литва	5,44	0,55	1,14	1,14	0,56	0,53	0,87	0,85	0,78	0,86
Мальта	0,23	0,09	0,06	0,05	0,04	0,07	0,07	0,06	0,08	2,81
Польща	7,30	5,40	5,63	6,01	4,15	4,67	4,21	4,75	3,97	4,71
Румунія	0,39	0,29	0,80	0,80	0,72	0,37	0,38	0,27	0,27	0,58
Словаччина	2,07	1,40	1,02	1,02	0,52	0,60	0,98	0,74	0,72	1,46
Словенія	0,30	0,22	0,13	0,13	0,11	0,12	0,11	0,18	0,15	0,16
Угорщина	4,38	3,30	2,50	2,50	1,47	1,73	2,97	2,92	2,07	2,07
Чехія	2,22	1,57	1,81	1,81	2,21	1,27	1,75	1,41	1,37	2,09
Хорватія	–	–	–	–	–	–	–	–	0,21	0,21

Країною, що інвестує в Україну, є Кіпр. Він же – безперечний лідер в отриманні інвестицій з України. Причому звертає увагу і те, що питома вага Кіпру в інвестиціях з України значно перевищує умовну вагу інвестицій з Кіпру.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Таким чином, порівнюючи торгівлю послугами з торгівлею товарами України з ЄС, можна зазначити, що на сьогодні торгівля послугами більш перспективна для України, аніж торгівля товарам. Аналізуючи зовнішньоторговельне сальдо послуг у розрізі країн, можна назвати країни, з якими Україна має постійне позитивне сальдо: Болгарія, Греція, Естонія, Мальта, Латвія, Словаччина, Словенія.

Найбільші торговельні партнери з експорту послуг – Кіпр, Естонія, Польща, Угорщина. Країна, що інвестує в Україну – за Кіпр. Він же є безперечним лідером в отриманні інвестицій з України. Причому питома вага Кіпру в інвестиціях з України значно перевищує умовну вагу інвестицій з Кіпру.

Україна в цілому має негативне сальдо в торгівлі товарами. Причому негативне сальдо має тенденцію до постійного збільшення.

Список використаних джерел:

1. Сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.govstat.ua>